

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

АЛЕЩЕНКО Людмили Олександрівни

на тему: «Пріоритети та інструменти стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу», подане на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 « Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження

Тема дисертаційної роботи Алещенко Людмили Олександрівни «Пріоритети та інструменти стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу» є надзвичайно актуальною з позицій теоретичного осмислення сучасних трансформацій у сфері економіки туризму, а також з огляду на практичну потребу у науково обґрунтованих механізмах, здатних забезпечити стратегічне відновлення й розвиток підприємств туристичного бізнесу в умовах війни та у післявоєнний період. Туристичні підприємства, які авторка обґрунтовано визначає як підприємства туристичного бізнесу, розглядаються не лише як об'єкти ринку послуг, а як системоутворюючі структурні одиниці, здатні генерувати мультиплікативний ефект у регіональній економіці, створювати додану вартість, формувати зайнятість та активізувати суміжні галузі (сільське господарство, харчову, легку, будівельну промисловість, транспорт, народні промисли тощо).

Особливу вагу тематика набуває в умовах глибокої деструкції туристичної інфраструктури, втрати ринків, інституційної нестабільності та посилення ризиків і загроз, зумовлених війною. В цих умовах класичні підходи до стратегічного управління втрачають свою релевантність, а підприємства туристичного бізнесу потребують нової парадигми стратегічного розвитку, яка ґрунтується на адаптивності, інклюзії, інноваційності, креативному ресурсозбереженні та клієнтоорієнтованості.

Наукова й суспільно-економічна значущість дисертаційної теми

поглиблюється тим, що авторка не лише коректно ідентифікує нові пріоритети стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу (фінансово-економічна стійкість, безпека, соціальна відповідальність, екологічна сталість, інклюзія), але й послідовно пропонує інструментарій їх реалізації, адаптований до умов України та до специфіки регіонального відновлення, зокрема на деокупованих територіях.

На особливу увагу заслуговує фокус дослідження на залученні молодіжного підприємництва, цифрових і фінансових інновацій, нових форм взаємодії (фандрайзинг, краудінвестинг, державно-приватне партнерство), що суттєво розширює наукові уявлення про можливості стратегічного реагування туристичних підприємств у критичних умовах. Дослідження охоплює не лише системну оцінку ефективності функціонування підприємств туристичного бізнесу, але й моделювання адаптивних стратегічних сценаріїв розвитку, що є надзвичайно затребуваними в умовах високої невизначеності.

Таким чином, тема дисертації вирізняється глибоким науковим зануренням, практичною спрямованістю, методичною новизною та повною відповідністю до стратегічних викликів сучасної економіки України. Її реалізація має потенціал не лише для формування ефективної державної політики у сфері туризму, а й для відновлення регіонального соціально-економічного простору на принципах інклюзивності, сталості й інноваційності.

Структура та зміст основних положень дисертаційної роботи

У дисертаційній роботі реалізовано цілісну наукову концепцію стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу в умовах невизначеності, ризиків і воєнного стану. Структура дослідження логічно вибудована відповідно до мети, завдань та об'єкта вивчення, що забезпечує всебічне обґрунтування теоретико-методичних засад і розробку практичних рекомендацій щодо пріоритетів та інструментів стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу.

У першому розділі дисертації висвітлено теоретичні засади стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу. Зокрема, уточнено понятійний

апарат стратегічного розвитку з позицій сучасної економіки та викликів, зумовлених воєнною агресією. Визначено стратегічні пріоритети як системоутворюючі орієнтири розвитку туристичного бізнесу, а також систематизовано традиційні та новітні стратегії і підходи до їх реалізації в умовах трансформаційних змін. Проаналізовано вплив внутрішніх та зовнішніх чинників на вибір стратегічного курсу підприємств, обґрунтовано актуальність впровадження механізмів безпеки, цифровізації, інноваційного розвитку та соціальної відповідальності, з урахуванням ситуації на деокупованих територіях.

Другий розділ присвячено аналізу сучасного стану функціонування підприємств туристичного бізнесу в Україні. Проведено оцінку ресурсного потенціалу туристичної сфери, виявлено наслідки збройної агресії для туристичної інфраструктури, ринку праці, попиту і фінансової стабільності підприємств. Встановлено, що в умовах війни особливого значення набуває аналіз ризиків, масштабів втрат та оцінка реального стану галузі, що потребує методологічного перегляду традиційних індикаторів ефективності. Досліджено тенденції та проблеми регіонального розвитку, зокрема в південних регіонах, що зазнали окупації або безпосередніх бойових дій. Проведено порівняльний аналіз із зарубіжними практиками організації туристичної діяльності, які можуть бути адаптовані в українських реаліях.

У третьому розділі сформовано систему пріоритетів стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу в післявоєнний період. Обґрунтовано необхідність інвестиційного та інноваційного забезпечення як базової умови відновлення та розвитку підприємств туристичного бізнесу. Запропоновано практичні інструменти реалізації стратегічних завдань – від диверсифікації туристичних продуктів до формування кластерів та залучення молодіжного підприємництва. Розроблено адаптивну модель стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу, яка враховує воєнні ризики, потребу в гнучкості та здатності до швидкої трансформації. Особливу увагу приділено регіональній специфіці, зокрема можливостям відновлення

туристичного потенціалу Херсонської області, як стратегічного простору в післявоєнній економіці країни.

Загалом, дисертаційна робота вирізняється міждисциплінарним підходом, враховує особливості функціонування підприємств у кризових умовах і пропонує науково обґрунтовані шляхи їх трансформації в інноваційно активні, соціально відповідальні та стійкі до зовнішніх викликів суб'єкти господарювання.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи визначається цілісністю теоретико-методичної бази дослідження, логікою побудови наукового аналізу, аргументованістю запропонованих підходів та адекватністю використаного інструментарію до специфіки об'єкта і предмета дослідження. Усі основні положення та наукові висновки роботи базуються на системному вивченні сучасних теорій стратегічного управління, аналізі економічних моделей розвитку підприємств туристичного бізнесу, урахуванні впливу воєнного середовища на функціонування бізнесу та детальному вивченні емпіричних даних щодо туристичної сфери України.

У дисертації застосовано комплекс сучасних методів наукового пізнання – структурно-логічний, монографічний, порівняльного аналізу, статистико-економічний, індексний, методи експертного оцінювання, економіко-математичного моделювання, що забезпечує достовірність результатів дослідження. Особливу роль відіграє методична узгодженість етапів дослідження, в межах яких логічно сформульовано проміжні та загальні висновки, побудовано узагальнені рекомендації.

Практичні рекомендації, викладені в роботі, підкріплені відповідною аналітичною базою – як на макроекономічному, так і на рівні конкретних регіонів та підприємств туристичного бізнесу. Достовірність висновків підтверджується використанням актуальної статистики, даних профільних

міністерств, галузевих асоціацій, органів місцевого самоврядування, а також результатами власних узагальнень здобувача на основі польових спостережень і експертних оцінок.

Наукові положення та рекомендації логічно випливають з поставлених завдань і структури роботи, зокрема щодо обґрунтування адаптивної моделі стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу, системи пріоритетів та інструментів інвестиційного, інноваційного, маркетингового характеру. Особливу вагу має запропонована систематизація стратегій з урахуванням специфіки воєнного часу та післявоєнної відбудови.

Результати дисертації апробовані в ході участі автора у наукових конференціях, оприлюднені у відповідних публікаціях, що підтверджує їх релевантність для наукової спільноти та практичне значення для органів управління, бізнесу та освітніх інституцій. Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації роботи є методично виваженими, емпірично підтвердженими та такими, що відповідають сучасним вимогам до академічного дослідження у сфері стратегічного управління розвитком туристичного бізнесу.

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає у комплексному теоретико-методичному обґрунтуванні стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу в умовах повномасштабної війни, економічної нестабільності, трансформації ринкового середовища та необхідності відновлення деокупованих територій. Уперше сформовано цілісну систему пріоритетів, інструментів і механізмів стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу з урахуванням втрат, ризиків і загроз, спричинених воєнними подіями, а також змін у структурі ринків, ресурсному забезпеченні та бюджетуванні. Обґрунтовано вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на ефективність та конкурентоспроможність функціонування підприємств туристичного бізнесу, зокрема щодо спеціалізації, диверсифікації, інвестиційної та інноваційної діяльності, сегментації споживачів, туристичних

потоків і економічної поведінки споживачів. Удосконалено методичні підходи до оцінювання ефективності функціонування підприємств туристичного бізнесу, зокрема шляхом уточнення змісту етапів оцінки, що охоплюють інвентаризацію ресурсів і майна, особливо на деокупованих територіях, аналіз безпекових ризиків, оцінку втрат і витрат, формування груп кількісних показників і методів оцінки за стадіями відтворення туристичних продуктів і послуг.

Запропоновано використання інтегрального індексу конкурентоспроможності, даних статистичної звітності, експертних оцінок і натуральних показників з урахуванням динаміки змін в умовах збройного конфлікту. Проведено діагностику стану підприємств туристичного бізнесу за показниками зайнятості, туристичних потоків, доходів, прибутків, збитків, рентабельності, рівня інвестицій та впровадження інновацій, виявлено ключові проблеми та можливості стратегічного відновлення. Набули подальшого розвитку підходи до адаптації міжнародного досвіду країн ЄС і держав, що нещодавно зазнали воєнних дій, із фокусом на безпеку, державно-приватне партнерство, фандрейзинг, краудфандинг, краудінвестинг, залучення грантових і донорських ресурсів. Обґрунтовано роль інновацій, цифрових технологій, смарт-туризму, таймшерінгу, віртуальних сервісів, а також необхідність посилення державної підтримки через усунення бюрократичних, корупційних та інституційних бар'єрів.

Наукову новизну становить також визначення пріоритетного значення сільського зеленого, екологічного, еногастрономічного, подієвого, пізнавального, спортивного і військового туризму з елементами волонтерства, оздоровлення, реабілітації та соціальної інклюзії. Розроблено адаптивні моделі, стратегічні плани та програми розвитку підприємств туристичного бізнесу, що забезпечують їхню гнучкість, фінансову стійкість, інноваційність, здатність до подолання ризиків і загроз, диверсифікації діяльності відповідно до змін зовнішнього середовища, а також зростання соціальної, екологічної, економічної та інклюзивної значущості туристичного бізнесу.

Повнота відображення наукових положень дисертаційної роботи в опублікованих працях

Основні положення, висновки та результати дисертаційної роботи викладено у 25 наукових працях. Із них 7 статті висвітлені у колективній монографії; 11 статей – у вітчизняних фахових виданнях категорії «Б» та з індексацією у міжнародних наукометричних базах; 1 у зарубіжних виданнях; 1 стаття – у зарубіжному виданні категорії «Scopus»; 5 публікацій апробаційного характеру. Загальний обсяг публікацій становить 5,9, із них особисто автору належить 4,1. Опубліковані праці охоплюють усі основні напрямки дослідження, включаючи теоретико-методичні засади стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу в умовах воєнних викликів, діагностику стану функціонування галузі, виявлення ризиків і загроз, формування системи стратегічних пріоритетів і механізмів адаптивного розвитку.

Зокрема, у фахових виданнях, що включені до переліку наукових фахових видань України, викладено ключові елементи авторської концепції стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу, здійснено обґрунтування впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на функціонування підприємств у кризових умовах, представлено класифікацію стратегій та інструментів їх реалізації. У працях, опублікованих у зарубіжних виданнях, розкрито методичні підходи до побудови адаптивних моделей розвитку підприємств у воєнний і післявоєнний періоди, а також проведено компаративний аналіз зарубіжного досвіду стратегічного управління діяльністю підприємств туристичного бізнесу в умовах системної нестабільності.

Окремі публікації присвячено питанням оцінки ефективності функціонування підприємств туристичного бізнесу, формуванню системи показників оцінки, а також обґрунтуванню інноваційних підходів до відновлення діяльності туристичних суб'єктів на деокупованих територіях. У працях наведено результати власних досліджень здобувачки, статистичні узагальнення, практичні рекомендації, що свідчить про прикладну значущість дисертації та її спрямованість на вирішення актуальних проблем сучасної

економіки. Крім того, основні положення дисертації пройшли апробацію на численних науково-практичних конференціях, зокрема міжнародного рівня, що підтверджує їх відкритість до наукового обговорення, обґрунтованість і наявність інтересу до проблематики дослідження серед професійної спільноти. Відгуки, отримані під час наукових дискусій, були враховані у процесі вдосконалення дисертаційного тексту, що забезпечило підвищення його наукової цінності та відповідності сучасним вимогам.

Таким чином, система наукових публікацій здобувачки засвідчує повноту і системність висвітлення положень дисертаційної роботи, високий рівень апробації її результатів та значущість напрацьованих теоретичних і практичних рішень у контексті стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу в Україні.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Здобувачка в повному обсязі дотрималась принципів академічної доброчесності під час виконання дисертаційного дослідження, що відповідає вимогам Закону України «Про освіту» (стаття 42), а також нормам, встановленим у Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44.

У роботі не виявлено фактів порушення академічної етики, таких як плагіат, фальсифікація чи фабрикація результатів. Всі теоретичні положення, статистичні дані, аналітичні матеріали, що запозичені з інших джерел, коректно оформлено з дотриманням академічних стандартів цитування відповідно до обраного бібліографічного стилю. У тексті дисертації чітко простежується авторська позиція, власна наукова інтерпретація та внесок у розвиток теорії стратегічного управління діяльністю підприємств туристичного бізнесу в умовах війни та післявоєнної трансформації.

Здобувачка забезпечила належний рівень самостійності у виконанні наукового дослідження, про що свідчать результати, представлені у публікаціях, де вона виступає одноосібною авторкою або співавторкою з чітко визначеним внеском. Всі висновки, узагальнення та рекомендації, викладені в

дисертаційній роботі, є результатом глибокого особистого опрацювання матеріалу, емпіричних розрахунків, а також комплексного аналізу практики функціонування підприємств туристичного бізнесу. Таким чином, дисертаційна робота виконана з дотриманням усіх вимог до академічної доброчесності, а її результати є достовірними, науково обґрунтованими та етично прийнятними.

Дискусійні положення і зауваження до дисертаційної роботи

Не дивлячись на достатньо високий теоретико-методичний рівень підготовки дисертаційної роботи, необхідно звернути увагу на наявні в ній окремі недоліки та дискусійні положення:

1. У процесі систематизації чинників, що впливають на ефективність функціонування підприємств туристичного бізнесу (розділ 1), доцільним було б застосувати більш чітку типологію зовнішніх та внутрішніх факторів за критеріями інтенсивності впливу, ієрархічності та стійкості, що дозволило б підвищити аналітичну точність авторської моделі.

2. У підрозділі 2.3, присвяченому імплементації міжнародного досвіду, варто було б глибше проаналізувати відмінності між умовами функціонування туристичного бізнесу в Україні та країнах ЄС, зокрема в аспекті інституційної підтримки, що впливає на адаптивність запропонованих інструментів.

3. Авторка обґрунтовано акцентує увагу на необхідності залучення молодіжного підприємництва до стратегічного розвитку галузі (розділ 3), однак у роботі недостатньо конкретизовано механізми реалізації цієї ініціативи на практиці, зокрема через грантову підтримку чи державні пільги.

4. Запропоновані адаптивні моделі стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу вирізняються високим ступенем теоретичної опрацьованості, проте потребують доповнення прикладами апробації або сценарними розрахунками, що дозволило б краще продемонструвати їх прикладну ефективність.

5. Заслуговує на високу оцінку здійснене авторкою обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку підприємств туристичного бізнесу на звільнених або деокупованих територіях. При цьому в підходах ефективно

використано методи експертних оцінок та індексного аналізу. Водночас, з огляду на певну частку суб'єктивності таких методів, доцільним було б супроводити їх аналітичною верифікацією або сценарним порівнянням альтернатив.

Вказані зауваження відображають наукову позицію опонента і не заперечують можливості існування авторського бачення шляхів вирішення проблемних питань при реалізації завдань дисертаційного дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Алещенко Людмили Олександрівни «Пріоритети та інструменти стратегічного розвитку підприємств туристичного бізнесу», яка подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка», за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, обґрунтованістю основних положень і результатів, публікаціями у фахових виданнях, коректністю постановки вирішеного наукового завдання, науковою новизною та практичним значенням отриманих результатів відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами), а її авторка – Алещенко Людмила Олександрівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму та економіки
Криворізького державного
педагогічного університету

Ірина РОМАНЮК